

med Daphne Adeane, njeno osebnostjo in usodo ter osebnostjo in usodo Fanny Choice.

Prevajalec ni imel lahke naloge. Baringov stil je poln fines in ustreza potrebam in življenjski organizaciji višje angleške družbe. Tu ni nič banalnega, vse je prečiščeno, prekapljano. Zelo pogosto imajo besede svoj skriti obraz, ki ga je treba hipoma ujeti, ker drugače v trenutku pobledi in izgine. Prevod je priča razumnega dela. Vendar se zdi, sodeč zlasti po trdotah v prvem delu, da ga je prevajalec prehitro oddal iz rok. Neprijetne so tiskarske pogreške v drugem delu knjige. Vezava ne vsebuje nič novega in zanimivega. *J. Prezelj.*

PREGLEDI

KNJIGE IN ČASOPISI

Janko Lavrin v ameriški kritiki. — V julijski številki literarne revije „Books Abroad“, ki jo izdaja publicist in kritik Carey McWilliams v Los Angelesu v Kaliforniji, je izšla izpod njegovega peresa daljša ocena znanstvenih del Janka Lavrina, našega sotrudnika in profesorja na univerzi v Nottinghamu. O Lavrinovi psihoanalitični kritiki svetovnih genijev se je že mnogo pisalo na Angleškem, bodisi pro ali contra, a zdaj ga je imenovani kritik predstavil tudi ameriškemu literarnemu svetu. Primerjajoč ga z raznimi sodobnimi ameriškimi kritiki in pisci pisateljskih življenjepisov, mu odkazuje Carey McWilliams povsem svojevrstno mesto med literarnimi kritiki, omenjajoč, da je Lavrinova oblika v pisanju biografij v Ameriki nekaj nenavadnega in zasluži poseben študij. Tip njegovega biografskega pisanja imenuje psihološko-kritične študije o človeški zavesti. Te so pomembne zlasti zato, ker poskušajo priključiti legitimnemu področju biografije v primerni podrejenosti vso silo novih znanstvenih, tehničnih in literarnih elementov, ki so jih sprva odkrili in rabili zgolj v njih lastne interese na škodo biografiji kot obliki pisanja. Preden prične preresetavati splošne ideje, ki jih razvija Janko Lavrin v svojih študijah, prikazuje Carey McWilliams v glavnih obrisih tehniko psihoanalitične študije. Za to mu najbolje služi Lavrinova kratka študija o Gogolju, ki je po kritikovi sodbi najzanimivejša izmed Lavrinovih del, če-

tudi morda samo zato, ker je o Gogolju vobče mnogo manj znanega kot na primer o Ibsenu ali Tolstem. Ameriški kritik priznava Lavrinu izborna znanje angleščine, ki ne zbuja v čitatelju nobene slutnje o njegovi tujerodnosti, in pa njegov način, kako ume na kratko in jasno predstaviti angleškemu človeku ruske socialne in literarne razmere, ki se tičejo obravnavane teme. Iz Gogoljevega življenja navaja Lavrin zgolj momente, ki so vplivali bistveno na njegovo zavest. Pri tem se poslužuje Gogoljevih lastnih avtobiografskih podatkov iz njegovih del, zlasti iz njegovega romana „Taras Bulba“. Lavrin ne meša nikoli oblike romana z obliko biografije in ne meče v en koš psiholoških elementov in pripovedovanja slučajnih življenjskih pripetljajev, kakor delajo mnogi drugi kritiki. Po Lavrinu je Gogolj narobe-romantik, v sebi raztrgan genij, ki si blazno prizadeva, da bi zaznal pravo realnost. Ne zanima ga Gogolj kot človek ne Gogolj kot umetnik ali kot osrednja postava v določeni dobi ruskega življenja, temveč hoče proučiti zgolj to, kako se tak temperament zaveda sveta in poskuša doumeti razmerje med svetom in svojim jazom. Gogolj mu postane vprašanje sodobne človeške zavesti. Prikazuje ga samo v takih situacijah in junakih, v katerih je mogel pisatelj projicirati kako lastno tipično napako. Goli egocentrični značaj se komaj s prsti dotakne tu pa tam realnosti. Po mnenju ruskega kritika Marka Slonima, ki je zelo blizu Lavrinu,

ni mogel Gogolj kakor tudi ne Tolstoj spraviti v sklad umetnosti in življenja in tu tiči njuna bistvena hiba. Lavrin interpretira Gogoljeva dela svobodno, toda svoja izvajanja podpira s citati in sklicevanjem na tekst sam. Ne zanemarija sicer estetske vrednosti Gogoljevega peresa, toda svojega teksta ne čita z očesom golega literata. Naglo in pozorno se dotika vseh literarnih in socioloških elementov okoli pisatelja in prikazuje njegovo umetnino kot izraz notranje drame, ki se odigrava v razvoju njegove zavesti. Ta razvoj opisuje kot borbo nasprotnih sil v pisateljevi duši. Pri Gogolju je sicer lahko zasledovati poseganje takih sil v njegovo življenje, kajti Gogolj se odkrito izpoveduje. Večja Lavrinova zasluga je, da aplicira to tehniko z enakim uspehom tudi na zamotanejšje duhove, kakršen je na primer Ibsen. Lavrinova metoda je hvale vredna tudi zato, ker je prosta vseh afektacij, ker je gibka in dramatična. Tuja ji je slednja suhoparna znanstvena navlaka. Vse svoje trditve podkrepljuje z izjavami pisatelja samega. Kako dolgočasno je čitati poleg njega sociološkega znanstvenika, kritika Mumforda ali pa prof. Lowesa, ki obdeluje Coleridgea z duhomornim teoretiziranjem in suhoparno šolniško prakso. Prof. Lavrin se spušča brez pridržka sam v mogočni tok valovečih sil, ki se podé po človeški zavesti, in ko podaja življenjepisa svojega genija, piše hkratu zgodovino določenih faz v sodobni zavesti.

Čitanje Lavrinove knjige je razsvetljujejoče in globoko zanimivo doživetje. Piše, kakor da bi mu bila instinktivno zoprna pedanterija in svetohlinstvo, kratko, brez utrudljivih podrobnosti povprečnih kritikov, in se nalik Bergsonu v njegovem „Uvodu v metafiziko“ postavlja sam v zamotani krog duhovnih realnosti. Njegova ostra intuicija zasleduje z odlično spretnostjo osnovno linijo v še tako kaotičnem gradivu. Skratka: Lavrin ima izboren čut, gledati življenje kot duhovno doživetje. V vseh njegovih knjigah se ne-

prestano vračajo neke ideje in sugestije. Moderno literaturo čita kot odsev razvoja človeške zavesti. Vsak literarni genij mu je človek, ki je dodal našemu gledanju realnosti novo pot v nenarisanem vesoljstvu. Ne omejuje se na „literaturo kot odkritje“, temveč jo proučuje kot gradivo, v katerem se opažajo neprestane izpremembe, ki se dogajajo v zavesti sami, in katerega vsaka modifikacija prinaša nove eksaktnosti, ostre čutljivosti in vpogleda v realnost. Lavrin ni absolutist, ki gleda življenje le kot pot k Poslednjemu. Njegovo glavno zanimanje je v tem, da si prizadeva oblikovati izpremembe, ki se godijo v naši zavesti. Na nesrečo nam pa nikoli ne podaja lastnih idej, temveč moremo te odgonetiti zgolj posredno med vrsticami njegovih izvajanj. Njegovo zadnje delo vsebuje nekoliko opazk, ki se nas sugestivno dojemajo.

Tu govori o „atomizaciji“ sodobne zavesti. To tendenco stavi nasproti značajem relativno enostavnega življenja. Nato zasleduje razvoj duše skozi subtilnejše gledanje romantizma, ki ga smatra za početno dissociacijo „jaza“ od obdajajočega realnosti. Poslej se „jaz“ polagoma razvija, razdvaja, zdvaja in disintegrira. Po tej dissociaciji si prizadeva pisateljev duh iz neizogibne osebne nujnosti ustvariti lastno realnost, zbrati drobce svojega gledanja in jih zložiti v novo sintezo. Ko je prispel duh do te točke, drama naglo napreduje. Zdaj ni ta nič drugega ko večno iskanje duhovnega oporišča. So li elementi v človeškem življenju dovolj močni, da ga vzdržijo? Lavrin nam prikazuje to presnavljanje človeka, grajenje te estetsko-etične sinteze, zbližavanje človeka kot takega s človekom-umetnikom in način, kako se razvijata drug ob drugem.

Carey McWilliams zaključuje svojo študijo z izjavo, da bi bilo za vsakega sodobnega biografa koristno, proučiti Lavrinovo delo in naglašati pri vsakem življenjepisu tudi sočasni razvoj človeške zavesti.

G. K.